

Noor Asharaf

Assistant Professor (Guest Faculty)

Dept. of Persian, MMHAPU, PATNA

Email: ashrafjnu@gmail.com

E-Content

Sem-1, Paper code: 103

Persian (M A)

Topic: Pahlavi Dynasty (Iranian Royal Dynasty)

دودمان پهلوی آخرین دودمان پادشاهی ایران (۱۳۰۴ خورشیدی تا ۱۳۵۷ خورشیدی) است که پس از برچینش دودمان قاجار، در ایران پادشاهی کردند. رضاخان میرپنج با کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ به قدرت رسید و وزیر جنگ و سیدضیاء نخست‌وزیر شد، پس از سه ماه، سیدضیاء از نخست‌وزیری برکنار شد و قوام به جای او نخست‌وزیر شد و رضاخان وزیر جنگ باقی ماند. بعدها وی به مقام رئیس‌الوزرای رسید. رضاشاه پهلوی، شاه ایران از ۱۳۰۴ تا ۱۳۲۰ و بنیانگذار سلسله پهلوی بود. رضا پهلوی (۲۴ اسفند ۱۲۵۶ - ۴ مرداد ۱۳۲۳) که به رضاشاه شهرت دارد و با عنوان رسمی اعلی‌حضرت همایونی، شاهنشاه خطاب می‌شد. رضاخان ابتدا در مقام وزیر جنگ، بسیاری از ناآرامی‌ها و راه‌زنی‌ها را از بین برد. در ۳ آبان ۱۳۰۲، رضاخان با فرمان احمدشاه قاجار به منصب نخست‌وزیری گمارده شد. اگرچه رضاخان با کودتا در عرصه سیاست ایران رخ نمود، اما جهش وی در قدرت تا جایگاه پادشاهی، مدیون پشتکار و اراده‌اش در نظم دادن به امور در سمت وزارت جنگ و نخست‌وزیری بود.

ایران در دوره پادشاهی رضاشاه شاهد ایجاد نظامی نوین بود. وی نهادهای مدرن را در ایران پایه‌گذاری یا تقویت کرد که از مهمترین آنها تأسیس ارتش نوین، دانشگاه تهران و ساخت راه‌آهن جنوب به شمال می‌باشد. مدافعان رضاشاه او را «پدر ایران نوین» می‌دانند و پادشاهی وی از سوی حامیانش دیکتاتوری منور نامیده شد که آرمان‌های جنبش منور الفکری در ایران را پی گرفت، اما به تدریج، منورالفکران حامی خود نظیر محمدعلی فروغی، علی‌اکبر داور و عبدالحسین تیمورتاش را از

قدرت حذف کرد و نوعی استبداد فردی در حکومت را در پیش گرفت. از سویی دیگر مخالفان رضاشاه او را مسئول «بر باد رفتن مشروطیت» در ایران می‌دانند و معتقدند اگر چه پهلوی یکم توانست نظام حکمرانی به ظاهر مدرنی تأسیس کند، اما دموکراسی، مجلس، انتخابات و آزادی را در ایران ناپود کرد.

رضاشاه در طول زندگی خود و حتی پس از آن به دلایل گوناگون به القاب مختلفی خوانده شده‌است. در جوانی به نام ناحیه‌ای که از آن برخاسته بود «رضا سوادکوهی» نامیده می‌شد. با ورود به نظامی‌گری به مناسبت استفاده از مسلسل ماکسیم به «رضا ماکسیم» و بعدها به «رضاخان» و سپس، با یاد درجه نظامی‌اش، به «رضا میرپنج» شناخته شد. پس از کودتای ۳ اسفند ۱۲۹۹ و به دست گرفتن وزارت جنگ و فرماندهی کل قوا، او را «سردار سپه» می‌خواندند. پس از رسیدن به پادشاهی و گزیدن نام خانوادگی پهلوی به «رضاشاه پهلوی» (پیش از این نام خانوادگی در ایران رایج نبود؛ رضاشاه برای نخستین بار استفاده از نام خانوادگی را اجباری کرد) شناخته شد. در سال ۱۳۲۸ با تصویب مجلس شورای ملی به او لقب «رضاشاه کبیر» داده شد. او همچنین با نام «رضاخان امیرپنجه مازندرانی» هم شناخته می‌شد.

رضاشاه در ۲۴ اسفند ۱۲۵۶ هجری خورشید در روستای آلاشت، از توابع سوادکوه، مازندران و در خانواده‌ای نظامی با اصالت مازندرانی متولد شد. پدرش عباس علی چند ماه بعد از تولد او، بنا به دلایل نامعمولی، درگذشت. رضا به سن ۱۴ سالگی که رسید، توسط صمصام (از ابواب جمعی علی‌اصغر خان امین‌السلطان صدراعظم)، یکی از بستگان خود وارد فوج سوادکوه و تائبین (سرباز) شد. سال ۱۲۷۵ خورشیدی پس از کشته شدن ناصرالدین‌شاه، فوج سوادکوه برای نگاه‌بانی از سفارت‌خانه و مراکز دولتی به تهران فراخوانده شد. وی در دوران خدمت در قزاق‌خانه، مدتی نگهبان سفارت هلند در تهران بود. در این دوره، رضاخان چنان مهارتی در استفاده از یکی از مسلسل‌های ماکسیم یافت که به «رضا ماکسیم» معروف شد. در جریان انقلاب مشروطه، ابتدا به عنوان یکی از نیروهای محمدعلی‌شاه با مشروطه‌خواهان جنگید، اما پس از فتح تهران در تیر ۱۲۸۸، هم‌رزم مشروطه‌خواهان شد و در سال ۱۲۸۸ خورشیدی، همراه با سواران بختیاری و آرامنه برای خواباندن شورش‌های طرفداران محمدعلی‌شاه و مخالفان مشروطه به زنجان و اردبیل اعزام شد.